

PARTICULARITĂȚILE EXERCITĂRII CONTROLULUI ASUPRA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII AUTORIZATE DE CĂTRE PROCUROR

Victor MORARU,
doctor în drept, profesor universitar, USM
Ion COVALCIUC,
doctorand, ULIM

SUMMARY

The question relating to the organization of control in the process of carrying out the activity of special investigation in the science of the administration of the work of the organs of law enforcement has not been subject to wide public discussion. For his part, the non-discussing of the question relating to the organization and to exercise control over the special measures of investigation does not mean, however, about the fact that the issue of organization of such a control is missing. The problem of control in the process of achieving the activity of the special investigation consists in the lack of appropriate links between subjects, means and purposes of the provided control. In the framework of this article is exposed the appeal procedure measures of special investigations carried out both outside, and in a criminal prosecution.

Keywords: activity, special investigations, special investigation measures, prosecution, prosecutor, judicial review, procedural safeguards, ordinance, authorization, complaint, suspected, accused, defender, injured party, approach, closing, honor, legality, and the criminal trial

REZUMAT

Problema referitoare la organizarea controlului în procesul efectuării activității speciale de investigații în știința administrării activității organelor de ocrotire a normelor de drept nu a fost supusă discuțiilor largi. La rândul său, neîncluderea în ordinea de zi a problemei referitoare la organizarea și exercitarea controlului asupra măsurilor speciale de investigații nu vorbește însă despre faptul că aceasta nu există. Problema organizării controlului în procesul realizării activității speciale de investigații constă în lipsa unei legături corespunzătoare între subiectele, mijloacele și scopurile controlului vizat. În cadrul acestui articol este expusă procedura de contestare a măsurilor speciale de investigații efectuate atât în afara, cât și în cadrul urmăririi penale.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, urmărire penală, procuror, control judiciar, garanții procesuale, ordonanță, autorizare, plângere, bănuit, învinuit, apărător, parte vătămată, demers, încheiere, judecător, legalitate, proces penal

Introducere. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 24 iulie 1994, a recunoscut drepturile și libertățile omului ca fiind valoarea supremă, a declarat viața, onoarea și demnitatea ca fiind inviolabile, drept urmare a cărui fapt statul s-a văzut obligat de a crea mecanisme reale pentru asigurarea vieții, onoarei, demnității, precum și a altor drepturi firești ale persoanei umane. Organele puterii de stat ale Republicii Moldova au întreprins, în ultima perioadă de timp, eforturi considerabile pentru construirea statului de drept.

În acest context, s-a materializat și stringenta necesitate de a crea mecanisme sigure și pe segmental apărării drepturilor și libertăților persoanei în procesul efectuării activității speciale de investigații.

Material utilizate și metode aplicate. Metodologia cercetării științifice este axată pe studierea doctrine, legislației și a activității practice în dome-

niul măsurilor speciale de investigații autorizate de către procuror. În calitate de metode ale cercetării științifice au servit metodele: istorică, sistematică, logică, comparativă, precum și analiza și sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Controlul judiciar asupra activității speciale de investigații este aspectul obligatoriu al acesteia „legalizat” în condițiile actuale. În același timp, controlul nominalizat constituie și o etapă obligatorie a realizării activității speciale de investigații, care generează îngrădirea drepturilor și libertăților persoanei [1, p. 135].

Controlul judiciar reprezintă o modalitate excelentă și reușită de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor din partea statului în cadrul procesului penal. Activitatea procurorului și controlul judiciar, suplinindu-se și asigurându-se reciproc, urmează să asigure drepturile și libertățile persoanei în cadrul activității speciale de investi-

gații, descoperirii cu succes a faptelor infracționale și tragerii la răspundere a celor vinovați.

Fără a exagera, putem menționa cu certitudine că în sistemul acestor garanții, activitatea procurorului este cu mult mai importantă, deoarece anume el se află în epicentrul câmpului juridic, unde se realizează în mod practic și nemijlocit cerințele, îngrădirile și indicațiile asupra efectuării măsurilor speciale de investigații, care în mod direct sau indirect afectează drepturile persoanelor [2, p. 8].

Problema organizării controlului în procesul realizării activității speciale de investigații constă în lipsa unei legături corespunzătoare între subiectele, mijloacele și scopurile controlului vizat. În situația dată, în continuare vom încerca să expunem procedura de contestare a măsurilor speciale de investigații *efectuate atât în afara, cât și în cadrul urmăririi penale.*

Astfel, în conformitate cu prevedede-

rule art. 26 din Legea cu privire la activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012 [3], ordonanța procurorului prin care a fost autorizată măsura specială de investigații sau prin care s-a constatat legalitatea efectuării ei se contestă la procurorul ierarhic superior de către:

a) ofițerul de investigații care a solicitat autorizarea măsurii speciale de investigații și/sau care a efectuat măsura specială de investigații;

b) persoana căreia, prin efectuarea măsurii speciale de investigații, i s-au încălcat drepturile și libertățile fundamentale.

Persoanele menționate sînt în drept să atace ordonanța cu privire la:

a) refuzul procurorului de a autoriza măsura specială de investigații;

b) legalitatea implementării măsurii speciale de investigații;

c) declararea nulă a rezultatelor măsurilor speciale de investigații.

Cererea de contestare este adresată procurorului ierarhic superior în termen de 15 zile de la data aducerii la cunoștință a ordonanței și se depune direct acestuia sau procurorului care a emis actul contestat. În cazul în care cererea de contestare a fost depusă procurorului care a emis actul contestat, acesta este obligat ca, în termen de 48 de ore de la primirea ei, să o înainteze procurorului ierarhic superior, însoțită de explicațiile sale, de procesul-verbal privind efectuarea măsurilor speciale de investigații și de materialele acumulate în legătură cu efectuarea acesteia, după caz.

Pentru a asigura examinarea cererii de contestare, ofițerul de investigații sau conducătorul subdiviziunii specializate va pune la dispoziția procurorului ierarhic superior materialele necesare în legătură cu cererea de contestare, cu excepția datelor despre persoanele care au contribuit în mod substanțial la efectuarea măsurii speciale de investigații.

Procurorul ierarhic superior examinează cererea de contestare în termen de 5 zile și dispune: a) anularea ordonanței procurorului, cu indicarea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse de către acesta; sau b) menținerea ordonanței în vigoare.

Ordonanța procurorului ierarhic superior este irevocabilă. Măsurile speciale de investigații autorizate de

către conducătorul subdiviziunii specializate se contestă la conducătorul autorității a cărei subdiviziune efectuează activitatea specială de investigații.

În continuare, menționăm că și capitolul VII din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [4] reglementează controlul efectuat de către procuror asupra legalității acțiunilor, inacțiunilor și actelor, acest control avînd implicații anume asupra acțiunilor, inacțiunilor și actelor realizate în cadrul urmăririi penale. În situația data, în conformitate cu prevederile art. 298 Cod de procedură penală, împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitatea specială de investigații pot înainta plîngere bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost lezate de aceste organe.

Plîngerea este adresată procurorului care conduce urmărirea penală și se depune fie direct la acesta, fie la organul de urmărire penală. În cazul în care plîngerea a fost depusă la organul de urmărire penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului împreună cu explicațiile sale sau ale organului care exercită activitatea specială de investigații, atunci cînd acestea sînt necesare. Plîngerea depusă nu suspendă executarea acțiunii sau actelor atacate, dacă procurorul care conduce urmărirea penală nu consideră aceasta necesar.

Conform art. 299 din Codul de procedură penală, procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea plîngerii înaintate, este obligat să o examineze și să comunice decizia sa persoanei care a depus plîngerea. În cazul în care plîngerea se respinge, procurorul, prin ordonanță, urmează să expună motivele pentru care o consideră neîntețiată, explicînd totodată, modalitatea contestării hotărîrii sale la judecătorul de instrucție.

În continuare, bănuitul, învinuitul, reprezentantul lor legal, apărătorul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, precum și alte persoane ale căror drepturi și interese legiti-

me au fost lezate de aceste organe, în conformitate cu art. 299¹, pot depune plîngere împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul care conduce urmărirea penală sau exercită nemijlocit urmărirea penală ori împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor care au fost efectuate sau dispuse în baza dispozițiilor date de procurorul respectiv.

Plîngerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorul teritorial sau de cel al procuraturii specializate, precum și de adjuncții lor, se examinează de către Procurorul General sau adjuncții lui ori de procurorii-șefi de direcție, secții și servicii ale Procuraturii Generale. Plîngerea împotriva acțiunilor, inacțiunilor și actelor efectuate sau dispuse de procurorii-șefi de direcție, secții și servicii ale Procuraturii Generale se examinează de Procurorul General sau adjuncții lui.

Plîngerea se adresează, în termen de 15 zile din momentul efectuării acțiunii, inacțiunii sau de cînd s-a luat cunoștință de act, procurorului ierarhic superior și se depune fie direct la acesta, fie la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală. În cazul în care plîngerea a fost depusă la procurorul care conduce sau exercită nemijlocit urmărirea penală, acesta este obligat să o înainteze, în termen de 48 de ore de la primirea ei, procurorului ierarhic superior împreună cu explicațiile sale, atunci cînd acestea sînt necesare.

Ordonanța prin care procurorul ierarhic superior a soluționat plîngerea poate fi contestată la judecătorul de instrucție.

Plîngerea se examinează de către procurorul ierarhic superior în termenul și în condițiile prevăzute la art. 299 Cod de procedură penală (în termen de 15 zile), care se aplică în mod corespunzător. În cazurile în care plîngerea este admisă, procurorul ierarhic superior este în drept: 1) să schimbe temeiul de drept al actului procesual contestat; 2) să anuleze sau să modifice actul procesual contestat ori unele elemente de fapt în baza cărora s-a dispus actul contestat.

În cazurile în care examinarea plîngerii înaintate este de competența judecătorului de instrucție, procurorul sau, după caz, procurorul ierarhic superior,

în termen de 5 zile, trimite plîngerea împreună cu materialele respective de urmărire penală la judecătorul de instrucție. Deci, în continuare, controlul privind măsurile speciale de investigații autorizate de către procuror capătă un caracter judiciar, fiind înfăptuit de către judecătorul de instrucție.

Activitatea judecătorului de instrucție referitoare la examinarea și soluționarea plîngerilor adresate de părțile în proces și de alte persoane interesate împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organelor de urmărire penală, ale organelor care exercită activitatea specială de investigații și ale procurorului se include în sfera controlului judiciar al procedurii prejudiciare. Atribuțiile judecătorului de instrucție în sfera controlului judiciar sînt reglementate de Codul de procedură penală, de Legea cu privire la activitatea specială de investigații și de alte legi care conțin anumite norme cu caracter procesual-penal [5, p. 163].

Cu referire la instituția controlului judiciar în procesul penal, cercetătorul N.N. Covtun menționează următoarele: „Este necesar de a deosebi acele raporturi procesuale în cadrul cărora aspectul de control al activității procesuale (verificarea și aprecierea) este dominant, mijloc de deplin determinat pentru soluționarea unei sarcini procesuale concrete, mijloc de bază pentru atingerea unui scop strict determinat, și unde figurează doar în calitate de element aparte în mecanismul realizării scopului final, deoarece, în caz contrar, controlul prejudiciar „se dizolvă” în cadrul controlului procesual curent, cotidian, realizat în calitate de componentă a unui probatoriu unic” [6, p. 10].

În situațiile în care potențialul împuternicirilor judecătorești este determinat de scopurile controlului judiciar asupra activității procesual-penale, avem de a ne ciocni nemijlocit de controlul judiciar. Cînd însă împuternicirile judecătorești nu sînt legate de scopurile controlului judiciar, ci țin de alte scopuri importante ale procesului penal, cum ar fi, de exemplu, aplicarea pedepsei sau atingerea scopului procesului penal fără aplicarea ei, apoi nu sîntem în prezența controlului judiciar propriu, ci în fața unei forme a controlului procesual realizat de către instanța de judecată. În acest fel, o par-

ticularitate aparte a controlului judiciar asupra activității procesual-penale ține de faptul că el este legat nemijlocit de scopurile acestui gen de control.

Scopul controlului judiciar asupra activității procesual-penale îl reprezintă apărarea judecătorească (asigurarea) a drepturilor constituționale. În sens textual, scopul controlului judiciar asupra activității procesual-penale este analogic scopului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații. Scopul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații ține de asemenea de protecția, de apărarea drepturilor și libertăților constituționale [7, p. 189]. Astfel, primul semn esențial și delimitator al controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl prezintă scopul acestuia – asigurarea drepturilor constituționale.

Scopul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații reprezintă nu doar unicul semn al noțiunii de control judiciar asupra activității speciale de investigații. De rînd cu scopul controlului judiciar, la categoria semnelor (trăsăturilor) esențiale ale controlului judiciar asupra activității speciale de investigații mai urmează a fi atribuită și acea împrejurare că acest control figurează în calitate de condiție generală a activității speciale de investigații. Prin control judiciar în calitate de condiție generală a activității speciale de investigații urmează să înțelegem regula care este absolut obligatorie pentru a fi respectată în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații, precum și luarea de hotărîri operative-investigative, legate de îngrădirea drepturilor constituționale ale persoanelor doar în modul corespunzător, reglementat de lege.

De asemenea, obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă dreptul constituțional al persoanei care urmează a fi îngrădit (sau care este încălcat). Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă legalitatea și justificarea unei acțiuni (inacțiuni) speciale de investigații concrete sau a unei hotărîri operative-investigative.

Limitele controlului judiciar asupra activității speciale de investigații sînt indicate în lege. Conform lor, controlul asupra activității speciale de investigații este îngrădit de următoare-

le circumstanțe: în primul rînd, acest control este posibil în situația autorizării de către instanța de judecată a măsurilor speciale de investigații, legate de îngrădirea drepturilor și libertăților omului și persoanei; în al doilea rînd, în cazurile adresării plîngerilor instanței de judecată de către persoanele care consideră că acțiunile organelor ce realizează activitatea specială de investigații au dus la încălcarea drepturilor și libertăților lor; în al treilea rînd, în cazul adresării plîngerilor instanței de judecată de către persoanele a căror vinovăție nu a fost dovedită în ordinea stabilită prin lege și care dispun de fapte (informații) referitoare la înfăptuirea în privința lor a măsurilor speciale de investigații, precum și în privința refuzului de a prezenta informații operative-investigative în limitele cerințelor conspirației și ale asigurării secretului de stat.

Cu toată considerabilitatea instituției controlului judiciar asupra activității speciale de investigații, ea este totuși, într-o anumită măsură, episodică. Totodată, un atare tratament al locului și rolului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații urmează a fi considerat drept unul rațional, deoarece sarcina de bază privind legalitatea și motivarea acțiunilor (inacțiunilor) investigativ-operative, precum și a hotărîrilor corespunzătoare ale persoanelor cu funcții de răspundere care efectuează activitatea specială de investigații este plasată și asupra procurorului [7, p. 190-191].

Astfel, controlul legalității acțiunilor și actelor efectuate de organul de urmărire penală, de organul care înfăptuiește măsurile operative de investigații sau ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală va fi dispus judecătorului de instrucție, după ce plîngerile persoanelor asupra actelor ilegale vor fi examinate de către procurorul care conduce urmărirea penală sau de procurorul ierarhic superior. Judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva actelor ilegale ale organelor de urmărire penală și ale organelor ce exercită activitatea operativă de investigații dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege. De asemenea, judecătorul de instrucție

examinează plîngerile împotriva acțiunilor ilegale ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală, dacă persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la ea de la procuror în termenul prevăzut de lege. Demersurile și plîngerile înaintate împotriva actelor ilegale ale organului de urmărire penală, ale subdiviziunilor care înfăptuiesc măsurile operative de investigații și ale procurorilor care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală se examinează de către judecătorul de instrucție la locul efectuării urmăririi penale sau a măsurilor operative de investigații (art. 300 Cod de procedură penală) [5, p. 165].

Examinarea plîngerii împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului care exercită activitate specială de investigații este reglementată de art. 313 Cod de procedură penală al Republicii Moldova. În conformitate cu această normă, „(1) Plîngerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organelor care exercită activitate specială de investigații pot fi înaintate judecătorului de instrucție de către bănuit, învinuit, apărător, partea vătămată, de alți participanți la proces sau de către alte persoane drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe, în cazul în care persoana nu este de acord cu rezultatul examinării plîngerii sale de către procuror sau nu a primit răspuns la plîngerea sa de la procuror în termenul prevăzut de lege.

(2) Persoanele indicate în alin.(1) sînt în drept de a ataca judecătorului de instrucție:

1) refuzul organului de urmărire penală:

a) de a primi plîngerea sau denunțul privind pregătirea sau săvîrșirea infracțiunii;

b) de a satisface demersurile în cazurile prevăzute de lege;

c) de a începe urmărirea penală;

2) ordonanțele privind încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală;

3) alte acțiuni care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.

(3) Plîngerea poate fi înaintată, în

termen de 10 zile, judecătorului de instrucție la locul aflării organului care a admis încălcarea.

(4) Plîngerea se examinează de către judecătorul de instrucție în termen de 10 zile, cu participarea procurorului și cu citarea persoanei care a depus plîngerea. Neprezentarea persoanei care a depus plîngerea nu împiedică examinarea plîngerii. Procurorul este obligat să prezinte în instanță materialele respective. În cadrul examinării plîngerii, procurorul și persoana care a depus plîngerea dau explicații.

(5) Judecătorul de instrucție, considerînd plîngerea întemeiată, adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Constatînd că actele sau acțiunile atacate au fost efectuate în conformitate cu legea și că drepturile sau libertățile omului sau ale persoanei juridice nu au fost încălcate, judecătorul de instrucție pronunță o încheiere despre respingerea plîngerii înaintate. Copia de pe încheiere se expediază persoanei care a depus plîngerea și procurorului.

(6) Încheierea judecătorului de instrucție este irevocabilă, cu excepția încheierilor privind refuzul în pomirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale și reluarea urmăririi penale, care pot fi atacate cu recurs la curtea de apel în termen de 15 zile de la data pronunțării”.

Așadar, cadrul juridic constituit în Republica Moldova este favorabil protecției drepturilor și libertăților omului prin stabilirea modului de atacare a unor acțiuni și acte ilegale ale organului de urmărire penală, ale organului care exercită activitatea operativă de investigații sau ale procurorului care exercită nemijlocit acțiuni de urmărire penală, judecătorului de instrucție în scopul restabilirii drepturilor și libertăților lezate [5, p. 166].

Concluzii. Instituția controlului judiciar asupra activității speciale de investigații este totuși, într-o anumită măsură, episodică. Totodată, un atare tratament al locului și rolului controlului judiciar asupra activității speciale de investigații urmează a fi considerat

drept unul rațional, deoarece sarcina de bază privind legalitatea și motivarea acțiunilor (inacțiunilor) investigativ-operative, precum și a hotărîrilor corespunzătoare ale persoanelor cu funcții de răspundere care efectuează activitatea specială de investigații este plasată și asupra procurorului.

Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl reprezintă dreptul constituțional al persoanei, care urmează a fi îngrădit (sau care este încălcat). Obiectul controlului judiciar asupra activității speciale de investigații îl constituie legalitatea și justificarea unei acțiuni (inacțiuni) speciale de investigații concrete sau a unei hotărîri operativ-investigative.

Referințe bibliografice

1. Шумилов А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности. Учебник. М.: Издательский Дом Шумиловой И.И., 2008, с. 135.

2. Лопухина Н.Г. Прокурорский надзор как одна из важнейших гарантий обеспечения конституционного права личности на тайну телефонных переговоров. В: Закон и право, М., 2001, № 6, с. 8.

3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 113-118/373 din 08.06.2012, art. 28.

4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

5. Șterbeț Valeria, Avram Mihail, Popovici Tudor, Gurschi Constantin, Tomuleț Călin. Ghidul judecătorului de instrucție. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2007, p. 163.

6. Ковтун В.Н. Судебный контроль в уголовном судопроизводстве России: понятие, сущность, формы. Автореферат диссертации доктора юридических наук. Нижний Новгород, 2002, с. 10.

7. Саакян А.Г. Оперативно-правовой механизм использования результатов оперативно-розыскной деятельности в отечественном досудебном производстве. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2010, с. 189.